

Avslørt: Jakten på Shakeel

NIK

Innholdsliste

1. Innledning.....	04
2. Hva er nytt.....	04
3. Første fase: April til midten av mai.....	05
3.1 Fra idé til nyskapning.....	05
3.2 Sosiale medier.....	05
3.3 Googling.....	05
3.4 Registre er kilder og informasjon.....	05
3.5 Det første bildet.....	06
3.6 Oversikt over økonomi.....	06
3.7 Dommene.....	06
3.8 Ofre i bedrageriene.....	07
4. Andre fase: Midten av mai til juni.....	08
4.1 Metoder for å finne en mann på flukt.....	08
4.2 Utdfordrende kildesamtaler.....	08
4.3 Etisk dilemma – rollekonflikt.....	09
4.4 Sikkerhet i Norge.....	09
4.5 Følg vennene - Er han i USA?.....	10
4.6 Nettverk - Håpets venner.....	10
4.7 Nettverk- fortrolige venner.....	11
4.8 Familien - Er han hjemme?.....	11
4.9 Relasjonskart - hvem kan vi stole på?.....	12
4.10 Pengestrøm i en Joker-pose.....	12
4.11 Internasjonalt samarbeid.....	13
4.12 Reorganisering av arbeidet.....	13
4.13 Spania – byråkratiet.....	13
4.14 Eiendom i Barcelona.....	14
4.15 Sikkerhet i Spania – endret forutsetning for skjult kamera.....	14
4.16 Romania – byråkratiet.....	15
4.17 Observasjon i Romania.....	15
4.18 Sikkerhet i Romania.....	16
5. Tredje fase: Midten av august til oktober.....	16
5.1 Tålmodighet i rettssalen.....	16
5.2 Spania - åpent feltarbeid.....	17
5.3 Konfrontasjon som metode – på telefon.....	17
5.4 Romania – avsløringen.....	18
5.5 Samarbeid med livvakter.....	18
5.6 Konfrontasjon som metode – på offentlig sted.....	19

5.7 Oppsøkende journalistikk – tabben som ble unngått.....	19
5.8 Tilsvar fra familie og håpets venner.....	20
6. Systemet.....	20
6.1 Banken.....	20
6.2 Inkassobransjen.....	20
6.3 Kredittsjekken og regnestykket Adam.....	21
6.4 Tilsvar – motstand fra Justisminister.....	21
7. Fjerde fase: November – desember.....	21
7.1 Nyutvikling av Avslørt.....	21
7.2 Teamsammensetning for framtida.....	22
7.3 Spesielle erfaringer og etiske hensyn i publiseringen.....	22
7.4 Konsekvenser.....	22
7.5 Veien videre.....	23
Publiserte saker.....	24

METODERAPPORT, Skup 2023
Publisert 5. november 2022 (pågår)

INNSENDERE:

Maria Hasselgård (journalist), maria.hasselgard@nrk.no, mobil 99265279
Kari Nygard Tvilde (journalist), kari.nygard.tvilde@nrk.no, mobil 47636976
Patrick da Silva Sæther (fotograf), patrick.da.silva.sather@nrk.no, mobil 45294105
Ingrid Reime (design 1), ingrid.reime@nrk.no, mobil 91618942
Johannes Odland (utvikler), johannes.odland@nrk.no, mobil 98219381
Vidar Kvien (design 2), vidar.kvien@nrk.no, mobil 95185172
Kim Jansson (prosjektansvarlig), kim.jansson@nrk.no, mobil 93451758

NRK, Dokumentar og samfunn
Postboks 8500 Majorstuen
0340 Oslo

Kontaktperson;

Maria Hasselgård maria.hasselgard@nrk.no, mobil 99265279

Prosjektleder: Ståle Hansen
Redaksjonssjef: Reidar Kristiansen
Redaktør: Egil Sundvor

Stor takk til Bjørn Olav Nordahl, Runa Sandvik, Ana Poenariu, Sebastian Martinez Ferrate, Radu Ciorniciuc, Andrea Lyngholm, Tor-Arne Vikingstad og kollegaer i NRKs researchsenter. Dette er teamarbeid!

(Foto forside: Radu Ciorniciuc)

1. Innledning

Han sa han var en god muslim og lovet å hjelpe unge med boliglån. Slik gikk det ikke. I april 2022 skulle 12 personer ha vitnet i Drammen tingrett og fortalt at de var lurt for til sammen over 10 millioner kroner av Shakeel Muzaffar. Han møtte ikke i retten. Politiet brukte lang tid før de etterlyste ham internasjonalt gjennom Interpol. I mellomtiden løp rentene til ofrene. Vi tok opp jakten på den tiltalte og avslørte Shakeel Muzaffar i Romania. Her levde han et godt liv mens bankene og inkassoselskapene sendte krav til de som hadde anmeldt ham.

Da teamet startet hadde ikke NRK et eget format for å publisere gravejournalistikk for en ung målgruppe. Parallelt med det journalistiske arbeidet, ryddet vi opp i kodene til allerede eksisterende NRK-nettelementer og leverte på «NRK-bestillingen» om å nå «mann 25 år» med et nytt konsept: «Avslørt». Teamet som jobbet med denne saken var derfor satt sammen av gravejournalister, fotograf, designere og utvikler. I tillegg fikk vi hjelp fra kollegaer internasjonalt. Det skulle vise seg å være en suksessformel vi mener er framtidens arbeidsmetode, med grenseløs gravejournalistikk.

Shakeel var en gjenganger i rettssystemet som ikke ble tatt, en med venner i tidligere Oslo-gjenger. Vi oppdaget dessuten et system rundt svindel som ga ofre «skylda» og var med på å ødelegge unge mennesker for resten av livet.

Rapporten er delt inn i faser. Jakten på svar og utvikling av de journalistiske spørsmålene fulgte stort sett en kronologisk utvikling. Blindspor er mange for gravejournalister. Vi gjør rede for metodene som førte til journalistiske funn eller viktige diskusjoner. Datastøttet utvikling av et nytt format for ung undersøkende journalistikk blir kort behandlet til slutt i rapporten.

2. Hva er nytt

1. Shakeel Muzaffar er en gjenganger i det norske rettssystemet, en som fortsatte å svindle i tiden han skulle vært under politiets overvåkning.
2. Det ville vært mulig for politiet å finne ham i utlandet om de prioriterte det.
3. Interpol offentliggjør ikke de fleste navn på personer som er etterlyst. Dermed «beskyttes» kriminelle på flukt mot tips fra publikum.
4. Rettsapparatet snakker ikke alltid sammen – kriminelle handlinger i politidistrikt tas ikke alltid inn i tiltaler i andre politidistrikt. Dermed blir tiltalene knappe og straffen blir redusert.
5. «Hope of the Caribbean», der Shakeel Muzaffar var direktør, utgir seg for å drive veldedighet, men styret består av flere med kriminell bakgrunn.
6. Den nye finansavtaleloven som gjelder fra 01.01.2023 har store svakheter, særlig i saker der svindelen har skjedd i nære relasjoner.
7. Inkassoloven fra 1988 har store svakheter. Etter fire år med varsling om ny inkassolov, har den fortsatt ikke kommet.

3. Første fase: April til midten av mai

3.1 Fra idé til nyskapning

Frustrasjon er en sterk kraft. Maria Hasselgård og Bjørn Olav Nordahl hadde jobbet sammen i en årrekke i NRK Brennpunkt og opplevde at mye av «gravetiden» gikk med til klipperomsarbeid. TV-dokumentaren var et tidkrevende format. Tipslista ble lang. Vi slet med å nå unge. Under NRKs idéfestival i 2020 foreslo vi derfor et nytt konsept med hovedpublisering på nett og sosiale medier, der de unge var. Konseptet kalte vi «Avslørt». NRKs bestiller ville ha en pilot på en undersøkende nettdokumentar til «mann 25». Designer og koderessurser ble frigjort til teamet. Men det finnes ingen pilot i gravejournalistikken. Avsløringer må publiseres. Teamet tok fram tipslista, og ett av dem var særlig interessant. Det hadde kommet til Nordahl etter langvarig kildearbeid. Selv var han nå idevaksjef i avdelingen. Hvorfor skilte denne saken seg ut blant tipsene som lå foran oss? Tipset gjaldt svindel i nære relasjoner av mange unge i innvandremiljøer - et underdekket miljø i gravejournalistikken. Den innledende researchen viste at Shakeel var en gjenganger i krimstatistikken som «fikk holde på», selv i prøvetid under politiets kontroll. Da han ikke møtte til rettsaken, ble nyhetsverdien forsterket; var dette en sak hvor vi faktisk kunne finne svindleren? De følgende metodene brukte vi i den innledende researchen.

3.2 Sosiale medier

Hvem var Shakeel Muzaffar? I letingen var den første utfordringen vår at vi ikke hadde bilder av ham, og vi startet derfor jakten startet på sosiale medier. Der var ikke Shakeel, i alle fall ikke åpent med bilde, under sitt egentlige navn. Vi fant profiler med hans navn på Facebook, men ingen kunne bekrefte at det var ham. På Instagram og Tik Tok fant vi ham ikke. Men på Twitter fant vi ham til slutt, uten at denne profilen ga oss mye. Vi kjente til at kriminelle ofte benytter den russiske Facebook-siden VKontakte, og søkte etter ham der også, uten resultat. Manglende funn av profiler og bilder fortalte oss at Muzaffar ville være anonym.

3.3 Googling

I tillegg til å lete inne på søkefeltene på de forskjellige sosiale mediene pleide vi også å google som «en maskin». For eksempel kunne vi google «Shakeel Muzaffar site:facebook.com», og da kunne vi finne andre resultater enn inne på de sosiale mediene. Men selv med denne metoden fant vi ikke bilder av Shakeel, heller ikke da vi brukte navnekombinasjoner med andre mulige etternavn.

3.4 Registre er kilder og informasjon

Vi gjorde en grundig søkerunde i ulike registre og databaser for å spore opp bakgrunn og informasjon om Shakeel. De samme metodene brukte vi for å undersøke nettverk, familie og ikke minst økonomi. Vi hadde navn og fødselsdato fra tiltalen i saken, og fant ham i Folkeregisteret med navne- og flytthistorikk. Han var født i 1981 i Gujrat i Pakistan, kom til Norge som barn og var registrert på en adresse i Oslo, sammen med kone og familie. Søk i eiendomsregisteret var blanke. Shakeel Muzaffar eide ingenting. Vi skulle etter hvert skjønne

hvorfor. Gjennom grunnbok på adressen han bodde på i Seeiendom.no fant vi allikevel eieren av leiligheten - faren. Deretter, med fødsels- og personnummer fra Folkeregisteret søkte vi i motorvognregisteret hos Statens Vegvesen, men heller ikke dette ga treff. Shakeel hadde aldri eid en bil.

3.5 Det første bildet

Historiske søk i avisdatabasene Retriever og Nasjonalbiblioteket er til uvurderlig hjelp når vi skal grave i folks historie. På Nasjonalbiblioteket fant vi et bilde publisert i Aftenposten i 1995 av VIFs småguttlag. I midten av bildet sto en gutt som ikke smilte: Shakeel Muzaffar. Nå hadde vi navn på et helt fotball-lag med potensielle kilder som kjente ham som tenåring. Og vi hadde det første bildet. Det var utydelig, han var tenåring, og vi visste fortsatt ikke hvordan han så ut nå. Men det var da noe.

3.6 Oversikt over økonomi

I verktøykassa for registre hadde vi også skattedata som mange mediehus har tilgang til. Ifølge Skatteetaten sto Shakeel uten inntekt fra 2009 til og med 2020, selv om han blant annet hadde vært involvert i to firmaer i Oslo: Ett som ble slått konkurs rett etter at Shakeel tok over, og et annet som ble nedlagt. Han var ingen vellykket forretningsmann.

Selskaps- og rollehistorikk fant vi i abonnementsbasen Bizweb, som gikk tilbake til 90-tallet. Vi var spesielt på jakt etter kontaktinfo som tidligere hadde vært registrert på selskapene hans. Mobilnumre fra gamle selskaper kunne fortsatt være aktive på en person som ikke eksisterte i telefonkatalogen 1881. Vi søkte opp numrene i Vipps for å sjekke om det hadde blitt verifisert av nummer-eier med BankID. Det var et lite gjennombrudd da vi så at ett av numrene gav oss treff. Vi hadde et aktivt telefonnummer han hadde brukt! Vi ventet med å kontakte ham, prosjektet var enda ikke ferdig definert.

3.7 Dommene

Ved å vise til Tvisteloven § 14-2 - Allmennhetens innsynsrett, kunne vi hente ut mye informasjon i rettsbøker, rettsmeklingsprotokoller og rettsavgjørelser. De to firmaene som han hadde vært involvert i var konkurs, og fra bobestyrerne fikk vi dokumenter som ga informasjon om konkurs, tvangsoppløsning, hvem Shakeel hadde vært involvert med i disse firmaene, en rekke brudd, og en del registrerte biler med utestående krav for bomplasseringer.

Vi hadde krav på tiltaler når den er forkynt etter påtaleinstruksen § 22-71. Det å kjenne til denne paragrafen og vite at tiltalen var forkynt for Shakeel Muzaffar skulle senere bli viktig i konfrontasjonen når Shakeel Muzaffar påstod han ikke hadde hørt om tiltalen mot ham. Tiltaler gir ofte en del informasjon. Denne var knapp. På tre sider ga Drammen politidistrikt informasjon om tid, sted for det anmeldte bedrageriet, navn på de som hadde anmeldt, hvilken sum Shakeel Muzaffar var tiltalt for å ha lurt dem for, og litt om hvordan ofrene mente de var blitt lurt. Ikke noe om tidligere dommer.

Vi mistenkte at det fantes flere dommer som kunne gi viktig informasjon i puslespillet vi nå la om Shakeel Muzaffar. Men siden pressen ikke har tilgang til straffesaksregisteret, og Lovdata bare inneholder anonymiserte straffedommer, kunne det bli vanskelig å grave seg

bakover. Omtale av saker i media kunne være nok til å få ut informasjon fra domstolen om vi kunne vise til en konkret sak, men her hadde vi ingen saker å vise til. Samarbeid er den beste metoden for å finne svar. I NRK er vi heldige. Researchsenteret jobber for å sikre tilgang til databaser og registre, og har spesialkompetanse på søk. Et tips er å abonnere på nyhetsbrev fra domstolene. Kolleger i researchsenteret hadde gjort det i en årrekke og kunne søke i sitt eget e-postarkiv. Slik fant vi en gammel tiltale fra 2012. Med denne kunne vi gå til domstolen og be om innsyn i dommen – som igjen henviste til tidligere dommer. Slik tråkket vi oss bakover dom for dom, til dommer som lå tidligere i tid enn domstolenes egne digitale registre. Disse måtte vi be om å få scannet og tilsendt.

Til slutt hadde vi 13 rettsdokumenter, enten tiltaler eller dommer, som viste den kriminelle karrieren. Disse la vi inn i et Excel-ark med inndeling i dato, hva som skjedde, navn i nettverk, ofre, eventuelle summer for å få oversikt. Oversikten dokumenterte den kriminelle karrieren til Shakeel Muzaffar. Han var en gjenganger i rettssystemet fra han var 21 år, med småkriminalitet, til dommene ble alvorligere etter han var 32 år. Da ble han dømt til fengsel for bedrageri og måtte betale millionerstatning. Her brukte han samme metode som han nå var tiltalt for; lovnad om å skaffe penger og lån, men han tok pengene selv. Det interessante var i tillegg at han slapp ut etter kort tid, med en prøvetid på fem år. Under politiets kontroll fortsatte han ifølge den nye tiltalen med nye ofre. Ifølge den siste tiltalen fra Drammen var 12 mennesker svindlet for til sammen over 10 millioner kroner. De fleste fornærmede hadde navn som så ut til å ikke være typiske norske navn. Det gjorde oss nysgjerrige.

3.8 Ofre i bedrageriene

Vi måtte få tak i dem som hadde anmeldt ham. Det skulle by på utfordringer. Vi startet med de som hadde tapt mest. Vi fant et ungt par både på sosiale medier og i telefonkatalogen. De ville ikke ha kontakt. Resten var svært vanskelig å finne, og dette var framgangsmåten: Informasjon fra folkeregistret viste nåværende boligadresse og 1881.no viste hvilke telefonnumre som var registrert på samme adresse. Det utgjorde en etisk risiko å ringe. Familiemedlemmer som ikke visste noe om saken kunne svare og stille offeret ubehagelige spørsmål om hvorfor en journalist ringte. Det ville ødelegge muligheten for å skape tillit. Problemstillingen var reell hos alle vi nådde. Det skulle vise seg at få eller ingen i familien visste at de satt med milliongjeld. Løsningen ble å si minst mulig og legge igjen telefonnummeret, så kunne offeret selv ringe tilbake.

I tilfellet «Adam» nådde vi broren hans. Vi fortalte vi jobbet med en sak, der broren kunne ha relevans. Broren tok navn og nummer. Dagen etter ringte «Adam». Han var i Tyrkia. Dagen før hadde han bedt til Allah om hjelp og vurdert å tipse VG om Shakeel. Vi ble bønnesvar. Noen metoder er utenfor vår fatteevne.

Hos «Nehir» tok den muslimske ektemannen telefonen. Samme budskap. Den etiske betenkeligheten med å ringe, hadde i dette tilfellet gått i vår favør. «Nehir» hadde fått lov å ringe oss, vi var godkjent. «Nehir» hadde introdusert Shakeel til venninnen «Yasmin», som også var en av de fornærmede i tiltalen. «Nehir» satte oss i kontakt med «Yasmin».

Vi prøvde å nå en annen kvinne som hadde anmeldt Shakeel. Vi fant ingen telefonnummer, men prøvde å kontakte henne på LinkedIn og flere Facebookprofiler som kunne være henne.

Ingen svar. Da vi fant adressen hennes i folkeregisteret oppsøkte vi adressen hennes med et ferdigskrevet brev vi ville levere om vi fikk møte henne ansikt til ansikt. Heller ikke på adressen fant vi henne. Vi endte med å postlegge brevet, men fikk aldri noe svar. Erfaringen vi tar med oss fra dette er at mange av de tiltalte var vanskelige å finne, og da vi tok kontakt var det heller ikke slik at dette alltid var ønsket.

Da politiet ringte de fornærmede rett før rettssaken skulle finne sted i Drammen tingrett 28. april, var det for å fortelle at det ikke var noen grunn til å tro at Shakeel Muzaffar kom til å møte. Rettssaken ble utsatt. Politiet lovet å etterlyse Shakeel Muzaffar gjennom Interpol. For de fornærmede fortsatte rentene å løpe og inkassoselskapene purret. Da vi forsto at politiet etter flere uker ikke hadde varslet Interpol, definerte vi følgende prosjekt:

1. Finne Shakeel Muzaffar – vise at det er mulig gjennom research.
2. Undersøke hvordan bankene behandlet svindelofre.
3. Undersøke hvordan de som kjøpte gjelda – altså inkassobransjen - behandlet svindelofrene.

4. Andre fase: Midten av mai til juni

4.1 Metoder for å finne en mann på flukt

Vi måtte søke kunnskap hos tidligere etterforskere for få råd om hvordan en som er på flukt fra politiet opptrer. Erfaringen deres var sammenfallende. En ettersøkt mann trenger tre ting: Fortrolige venner, penger og et sted å bo. Det ble en rettesnor i jakten på Shakeel:

1. Kartlegge fortrolige venner - følg vennene.
2. Følge pengene.
3. Kartlegge adresser Shakeel hadde tilgang til.

Den største utfordringer var å ikke bli oppdaget. Da ville Shakeel Muzaffar trolig forsvinne helt.

4.2 Utfordrende kildesamtaler

Nå hadde vi fått tak i enda flere som hadde bedt «bankmannen» om hjelp til boliglån og gitt fra seg bankbrikken og annen sensitiv informasjon. Skammen var stor hos ofrene. Nå stolte de ikke på noen. Hvorfor møte en journalist? Siden dette så ut til å være relasjonell og sosial manipulasjon lå selve nøkkelen i et dybdeintervju for å få oversikt over nettverket, pengestrømmer og mulige gjemmesteder. Vi måtte skape tillit til å gi oss all informasjon, både muntlig og skriftlig. Vi ønsket å møte dem og se dokumentasjonen.

Muslimske Nehir var gift og kontrollert av ektemannen. Samtalen vi hadde med ektemannen gjorde at hun kunne møte oss. Yasmin bodde et godt stykke unna Oslo. Hun hadde flyttet tilbake til familien sin for å spare penger. «Adam» hadde mange mindreårige barn. Tillitsbygging var derfor praktisk utfordrende.

For å bygge tillit ble dette viktig: Den første rutinen vi etablerte sammen, var at de lastet ned Signal. Vi forklarte at det var en kryptert samtaleapp, at det vi snakket opp ikke kunne spores, og at vi kunne slette innhold ved å stille inn funksjonen på når meldingen skulle

forsvinne.

Kildene bestemte tid, transport og i første omgang sted når vi møttes. Etter hvert gikk de med på å møtes i NRKs lokaler. Da kunne vi ta opptak av de lange samtaler uten støy, sikre dokumentasjon digitalt og få låst ned papirer. Det betrygget dem. Vi hentet dem også av og til hjemme med egen bil uten NRK-logo for ikke å vekke oppsikt. Samtaler under transport blir ofte de viktigste for å bygge tillit. En felles tur innom Kaffebrenneriet for en kaffe, gjorde at de åpnet seg.

Resultatet av dybdeintervjuene og møtene var en oversikt i et Excel-ark som viste til alle personer som kildene visste at hadde en relasjon til Shakeel. I tillegg satt vi nå på mye dokumentasjon. Bilder av Shakeel, oversikt over bomplasseringer fra biler han skulle ha kjøpt i ofres navn, politianmeldelser - også en anmeldelse som var henlagt tidligere på Shakeel. Innkallelser til forliksrådet og inkassobrev. Sammen ga dette viktige spor i jakten på vennene, pengene og mulige gjemmesteder. Men vi manglet viktig dokumentasjon på pengebruken til Shakeel. Via en kilde fikk vi til slutt tak i viktige kontoutskrifter.

4.3 Etisk dilemma - rollekonflikt

Stor tillit ga også etiske dilemmaer i grenseoppgangen mellom journalist og venn. Felles for ofrene var at få kjente til at de mente seg lurt av Shakeel Muzaffar. Journalisten var en av de få. Derfor søkte de råd og hjelp hos journalisten framfor familie og venner. I disse situasjonene forsøkte vi å være tydelige på at vår rolle var å stille spørsmål og eventuelt henvise til profesjonell hjelp. Men dilemmaet ble svært konkret da vi ba om å få være med «Nehir» i forliksrådet for å undersøke hva som skjedde når en bank hadde solgt gjeld til et inkassoselskap. Forliksrådet er åpent for pressen akkurat som rettssalen. Den kan lukkes, men ikke om «Nehir» ville ha oss der, ifølge Lovdata. Da dommeren leste opp total gjeld, begynte «Nehir» å skjelve. Da representanten for inkassoselskapet, som hadde kjøpt opp 1/30 av gjelda, satte hardhet bak kravet, brøt hun sammen. Vi ble sendt på gangen. Etter en stund kom dommeren og sa at «Nehir» ville gjennomføre møtet. Hun hadde krav på å ha en bisitter og ville ha med journalisten. Vurderingen i slike situasjoner må skje raskt, men samtidig være overveid. Rollen som medmenneske står i disse situasjonene over journalistrollen. Samtalene hadde gitt verdifull kunnskap om hennes ønsker - å sette alle innkallinger til Forliksrådet på «frys» til rettssaken var over. Resultatet ble nettopp det. Etter møtet tok vi kontakt med profesjonell hjelp som hun kunne støtte seg til videre. I tillegg varslet vi redaktør om rollekonflikten. Han støttet håndteringen. Vår tilstedeværelse i Forliksrådet ga viktig informasjon slik at vi kunne forstå systemet rundt et økonomisk offer.

4.4 Sikkerhet i Norge

Nå måtte vi videre i jakten på Shakeel og planlegge sikkerheten. Utgangspunktet var at det kriminelle miljøet hadde solid digital kompetanse eller tilgang til det. Vi er pålagt av NRK ikke å dele sikkerhetsrutiner i detalj. Men vi kan generelt fortelle at alle digitale samtaler om saken foregikk kryptert via Signal. All «koseprat» la teamet til «Slack». Vi hadde også en egen mobil med eget nummer til bruk i kildesamtaler med kriminelle, der eget ikke ble benyttet. I tillegg hadde vi tilgang til en «ren pc» vi kunne bruke til informasjon vi ikke ville skulle komme

ut. Vi sjekket kvaliteten på de digitale sikkerhetsrutinene våre med tidligere sikkerhetssjef i New York Times, Runa Sandvik som vi ble kjent med på Skupkonferansen i 2022.

I første fase hadde vi også koblet på sikkerhetsrådgiver Sidsel Avlund med mange års erfaring. Felles sikkerhetsrutiner i felt ble formulert. I NRK har vi et sikkerhetssamarbeid med det eksterne selskapet Guardian Security Risk Management. Vi har tilgang til en app som kan aktiveres for å bli fulgt på risikofylte oppdrag. Men denne kan også gi «falsk» trygghet. Mister du telefonen har du bare deg selv å stole på. Det vil også ta tid før du får hjelp. Vi var derfor alltid minst to personer på oppdrag. Det ga også journalistisk verdi, fire øyne og ører får med seg mer enn to. Vi kunne sammen diskutere kildekritikk, spor og veien videre.

4.5 Følg vennene – Er han i Usa?

Vi satt etter dybdeintervjuene med en omfattende oversikt over vennene til Shakeel. Spørsmålet var hvem av dem som var fortrolige og hadde motivasjon til å hjelpe ham. Nå skulle det komme enda flere venner inn i oversikten. Shakeel hadde fortalt flere av ofrene at han drev veldedighet. Tidligere hadde vi også sett et bilde på en nettside av en mann med samme navn som var direktør i en organisasjon i USA. Nå satt vi altså med et oppdatert bilde av ham og googlet navnet på nytt.

Bildet av Shakeel som «director» i innsamlingsorganisasjonen Hope for the Caribbean kom opp igjen. Organisasjonen utga seg for å være en FN-registrert hjelpeorganisasjon i USA som drev innsamling til innbyggerne på Haiti. Vi måtte først sjekke om det var en seriøs organisasjon, der vi kunne stole på innholdet. Vi startet med å undersøke seriøsitetsmarkører og troverdighet av nettsiden. Markørene kunne være gjennomarbeidet designprofil, flere andre seriøse nettsteder som lenket til seg, tydelig og sporbar avsender, logoer som viste tilknytning til kjente og troverdige merker, organisasjonsnummer og reelle personer. Ved hjelp av ICANN Whois (<https://lookup.icann.org/en>) fant vi ut at organisasjonen var registrert i 2016, fire år etter jordskjelvkatastrofen på Haiti (2012). Men Haiti trengte fortsatt hjelp. Ved inspeksjon av kildekoden så vi via en metatag-«generator» at nettsiden var utviklet med et verktøy som var en enkel løsning for å sette opp en nettside. Kun egen facebookside var lenket til «Hope for the Caribbean». Men dersom det var en liten organisasjon med et lite budsjett var de trolig villig til å benytte denne løsningen.

4.6 Nettverk - Håpets venner

Vi kunne ikke fastslå om nettsiden og organisasjonen var ekte uten å finne personene bak organisasjonen. Vi fikk navn, telefonnummer og adresse i Florida og Massachusetts til den som hadde registrert domenet via historiske oppslag på <https://tools.whoisxmlapi.com/> og visste navn på to personer. Kunne Shakeel gjemme seg her?

Via www.archive.org kunne vi se historisk informasjon. Vi var mest interessert i siden «About us», og når Shakeel kom inn i organisasjonen. Men her var kun forsiden til nettsiden lagret. Ved å gå inn i verdens største åpne selskapsdatabase, Open Corporates, fant vi det ut. Og vi fant navn på dem som hadde kommet inn samtidig. Senere skulle vi komme i telefonkontakt med noen av dem.

For å finne støttende spor av Shakeel i USA engasjerte vi Runa Sandvik, som bodde i New York, for å undersøke om det var aktivitet i organisasjonen. Det hun fant ved hjelp amerikanske medier og rettskilder (blant annet www.law.justia.com og www.govinfo.gov) var at flere i organisasjonen hadde en kriminell fortid. Men, vi fant ingen støttende dokumentasjon på at Shakeel hadde rømt til USA. Det skulle vi derimot finne i Romania.

4.7 Nettverk- fortrolige venner

Samtaler med kilder gav oss informasjon om hvem som var vennene til Shakeel. Han hadde tatt med seg to av dem på middager. Venn 1 bodde nå i Romania, kunne vi se i Folkeregisteret. Han hadde tidligere drevet en strippeklubb i Rogaland, og hadde også stått frem i media for å snakke om en slekting som hadde vært involvert i en drapssak. Den rumenske adressen fant vi ikke på nettet, men familien var aktiv på Youtube og Tiktok. De ønsket åpenbart at sønnen skulle bli popstjerne og hadde fått spilt inn en musikkvideo med bilder fra hjemmet sitt, nærliggende innsjø og en restaurant som også solgte iskrem. Gjennom å bruke Google street view og bildesøk kunne vi til slutt bekrefte at de bodde i Bistrita – en liten by i Transylvania. På treningsappen, Strava, fant vi profilen til en av sønnene som fortsatt bodde i Norge. Han hadde vært på besøk hos pappa i Bistrita og tatt noen runder på go-kart banen i byen. Byen var bekreftet. Vi lurte på om Shakeel gjemte seg hos kompisen.

Venn 2, som hadde vært med på middager, var tiltalt for narkotikakriminalitet, selvvask, og hvitevasking. Vi leste boken «Blodig brorskap. På innsiden av Oslos gjenger» og der beskrev forfatter Per Asle Rustad venn 2 som en av Young-guns og A-gjengens mest sentrale medlemmer. I tiltalen så vi at Shakeel Muzaffar var nevnt flere ganger. Der stod det også at venn 2 hadde hatt eiendommer på den spanske solkysten, stedet der forskjellige kilder hadde sagt Shakeel kunne være. Vi ville høre hva den varetektsfengslede vennen mente om Shakeel som nå ikke var å finne i Norge. Vi kontaktet advokaten hans med forespørsel om besøkstillatelse i fengselet, men fikk aldri svar og noterte at rettssaken skulle opp i august.

4.8 Familien – er han hjemme?

Det hadde gått en måned etter at rettssaken mot Shakeel skulle funnet sted. Norsk politi hadde enda ikke etterlyst ham gjennom Interpol, som de hadde lovet de fornærmede. I teorien kunne den svindeltalte bevege seg fritt over hele verden. Vi hadde bestemt oss for at fortellergrepet var selve «jakten». Det strukturerte også metodebruken. Vi måtte starte med det åpenbare; skjulte han seg hjemme på adressen han stod på i Folkeregisteret? Vi måtte være varsomme, vi ville ikke at alarmen skulle gå om at vi lette etter ham. Vi visste han hadde kone og to voksne barn. Presseetikken tilsa at vi holdt dem utenfor, så lenge vi ikke kunne dokumentere at de var innblandet. Utvikleren på teamet fant løsningen; han sjekket visninger på Finn.no og naboileiligheten lå ute for salg. Den ene journalisten og fotografen tok oppgaven gå på visning. Samtidig kunne de sjekke nabofamilien. Det var 12 fornavn på postkassa, og tre etternavn på døren til leiligheten. Det var ingen tegn til at Shakeel Muzaffar var her. Men nettverkskartet vokste. Hva visste familien?

Vi var enige om at vi ikke ringte Shakeels nummer enda. Men, det ble stor diskusjon rundt tidspunktet for når vi kontaktet relasjoner tett til Shakeel. Fikk han vite at vi lette etter

ham i utlandet, ville han sannsynligvis fordufte. Men nå måtte vi videre i jakten. Faren var en kjent person i en moské mange pakistanere besøker. I en pakistansk kultur er gjerne far familiens overhode med stor innflytelse over familiemedlemmer. Dersom vi kontaktet ham, ville han si noe om sin sønn? Han eide dessuten leiligheten Shakeel var folkeregistrert på. Det var naturlig at media ringte til eier av adressen til en som hadde rømt fra en tiltale. Vi kunne forsøke å få hans tillit. Vi ble derfor enige om å ta sjansen på å ringe faren.

Han tok telefonen, fortalte at sønnen ringte flere ganger i uka. Faren var hyggelig og hjelpsom. Han sa Shakeel var i Spania. Hvor? Det ante han ikke. Han kunne formidle kontakt og be ham ringe tilbake. Vi visste ikke om faren snakket sant, eller om Shakeel Muzaffar også manipulerte sin egen familie. Mye tydet på det. Samtalen ble tatt opp for dokumentasjon. Og vi hadde nok en kilde som pekte mot Spania.

4.9 Relasjonskart - hvem kan vi stole på?

Vi hadde etter hvert god oversikt over relasjonene. Forretningspartnere, venner, familie, organisasjonskolleger stod på rad og rekke i Excel-arket. Et relasjonskart ville tegne det enda tydeligere. Vi brukte metoden Christian Lura i NRK hadde utviklet i forbindelse med «Millioneventyret» og beskrevet i Skup-rapporten. Javascript-biblioteket skapte gode visualiseringer, som han i god Skup-ånd delte kunnskapen til. Med vårt kart kunne vi få bedre oversikt over hvem som snakket med hvem, hvem som var nærmest og trolig visste gjemmestedet. Foreløpig hjalp det oss lite, for hadde vi tatt kontakt med disse ville vi blåst muligheten til å finne ham. Den beste hjelpen på dette tidspunktet skulle komme i en Jokerpose.

4.10 Pengestrøm i en Joker-pose

På journaliststudiet hadde vi lært å aldri kimse av en som kommer med dokumenter i en pose. Nå kom den. Kildene hadde begynt å jobbe for oss. Et offer hadde ennå ikke anmeldt, men ville gjerne dele bankkontoutskrifter med oss. Akkurat det vi manglet for å dokumentere detaljert pengebruk. Eieren sendte en kamerat som vi sjekket at var i nær relasjon. Kameraten svingte oppom fjernsynshuset og leverte en Jokerpose. Der lå kontoutskrifter for et helt år fra en konto som Shakeel hadde opprettet i offerets navn. Vi la hver og en transaksjon inn i et Excel-ark med kolonner over dato, hvor pengene gikk fra og hvem eller hva de gikk til. Deretter dobbeltsjekket vi at kontoen var ekte blant annet ved å ringe navn som det hadde blitt overført penger fra. En av dem bekreftet at de var blitt svindlet, men hadde aldri hørt navnet til Shakeel. Han hadde anmeldt i et annet politidistrikt, der saken var blitt henlagt. Saken var ikke satt i sammenheng med tiltalen i Drammen.

Gjennom analyse av ett år med kontoinformasjon fra bare én konto kunne vi fastslå følgende om Shakeel: 1) Totalt ble det innbetalt 3,6 millioner fra ofre og venner på ett år, og alt ble brukt opp. Kontoutskrifter viste at han handlet med medlemmer av A-gjengen i Oslo. (Det er vanskelig å si mer om dette, men det ga oss nyttig informasjon om Shakeels krets). 2) Han levde et godt liv med restaurantbesøk, kosmetikk, matvarer, hotell-overnattinger og luksusvarer. På Louis Vuitton i Oslo ble det blant annet kjøpt varer for 110.100 kroner på fire

måneder. 3) Også flybilletter til utlandet ble kjøpt, og i utlandet ble det gjort store kontantuttak. Reisene gikk blant annet til Barcelona.

4.11 Internasjonalt samarbeid

Gjennom søk i internasjonale registre som Dun & Bradstreet og Open Corporates hadde vi ikke funnet noen direkte link til Shakeel Muzaffar verken i Spania eller Romania. Vi prøvde også å søke med ulike navnekombinasjoner, med forskjellige etternavn, og søkte også på familiemedlemmene til Shakeel Muzaffar. Det gav ingen direkte treff, bortsett fra noen adresser som kunne være knyttet til familiemedlemmer, men vi visste ikke sikkert. Selskapsregistre og eiendomsregistre i Spania og Romania var vanskelige å få tilgang til. Vi trengte hjelp. NRK hadde tidligere samarbeidet med Sebastian Martinez Ferrate i et graveprosjekt. I tillegg ble en eiendomsmegler og Skup-nettverket viktig.

4.12 Reorganisering av arbeidet

De første turene til Spania og Romania var researchturer. Vi jobbet «skjult» for å hente inn informasjon om nettverk, adresser og sikkerhetsinformasjon, uten å ødelegge for målet om å finne Shakeel. Å jobbe sammen med lokale journalister både i registre og i felt, ga stor læring og var uvurderlig for veien videre.

Nå skulle vi til utlandet og måtte organisere oss annerledes. Maria Hasselgård var ute i felt, med fotograf Patrick Da Silva Sæther, og etter hvert med rumensk fotograf. Imens satt Kari Nygard Tvilde og resten av teamet i Oslo og bistod med research. Dette ble en viktig arbeidsfordeling, da vi i enkelte situasjoner hadde sekunder for å ta avgjørelser. Disse avgjørelsene kunne vi ta basert på opplysninger som Kari fant hurtig på nettet eller i den omfattende innsamlingen av navn, adresser, relasjoner, selskapsinformasjon, med mer, som vi hadde systematisert i Excel. Felleschatten på Signal kokte store deler av døgnet.

4.13 Spania – byråkratiet

Spanske registre er svært kompliserte. Du må kunne spansk, få i byråkratiet snakker godt engelsk. Det finnes ikke et Brønnøysundregister som i Norge og glem Internett. I Spania må man møte fysisk i det regionale byråkratiet for å registrere både firma og eiendom. Det gjør det samtidig vanskelig å registrere under falskt navn. Pass må registreres. Pass er i grunn nøkkelen til det meste, og det skulle bli vår neste nøtt å knekke.

Siden det ikke finnes nasjonale registre for eiendom og selskaper man lett kan søke opp i, er jobben svært omfattende. For eksempel må man gjennomføre rundt 50 søk på ett navn i ett regionalt område for å være sikker på at man har dekket hele regionen. I tillegg ville vi søke på nære relasjoner. Vi kjente en eiendomsmegler i Spania som ga oss tilgang til registrene, viste oss hvordan og hjalp oss med søkene. Det sparte oss for masse tid.

Vi sjekket eiendommene fra tiltalen til kompisen til Shakeel. Den ene eiendommen hadde venn 2 solgt til en som viste seg å være narkobaron, etterlyst i den norske saken som skulle opp i Oslo tingrett i august, og internasjonalt etterlyst. Da kom vi til følgende konklusjon: Narkobaronens eiendom hadde høye murer og var et godt skjulested. Men siden

han var i søkelyset til internasjonalt politi, ville det vært lite smart å gjemme seg på et sted som kunne være under politiets overvåkning.

4.14 Eiendom i Barcelona

Sebastian Martinez Ferrate er gravejournalist i Barcelona. Han hadde tidligere lederstilling i Guardia Civil, politiet i Spania, med et enormt kontaktnettverk i hele landet. Han hjalp oss med forretningsregistrene, men vi fikk ingen treff hverken i eiendomsregistre eller forretningsregistre på Shakeels navn. Skulle vi ha nytte av kilder i spansk politi, trengte vi dessuten passnummeret til Shakeel. Det hadde vi ikke. Vi stod fast i Spania. Men Kari Nygard Tvilde jobbet kreativt hjemme i redaksjonen.

Igjen skulle Joker-poseden gi oss spor. Der var kontoen til et navn fra postkassa benyttet. Nå søkte vi på hennes navn i registrene – og fikk treff. Det var ikke bare en leilighet, det var to, og en butikk i underetasjen. Sannsynligheten var stor for at familiemedlemmet eide en hel bygning.

Sebastians tidligere politikunnskap fortalte oss at bygningen lå i et kriminelt belastet område i nærheten av den kjente shoppinggaten La Rambla. Vi måtte lage utvidede sikkerhetsplaner.

Språket var en utfordring når man skulle observere mange timer i strekk. Sebastian snakket kun spansk, og Maria Hasselgård måtte bruke det grunnleggende hun kunne. En app, i tillegg til google translate, må framheves. I Microsoft Translator app snakker du inn på norsk, så omformulerer appen og spyr setningen ut på spansk. De to var sammen i timevis med lite språkproblemer.

4.15 Sikkerhet i Spania – endret forutsetning for skjult kamera

Gaten vi skulle inn i var kriminelt belastet. Butikkene var kjent for å selge tyverigods stjålet i turistgaten La Rambla. For ikke å vekke unødig oppsikt kledde Maria seg som en klassisk turist med veske på magen, caps og tursko, for å «blende inn» sammen med Sebastian.

Bruken av skjult kamera/mikrofon for å dokumentere er ifølge VVP 3.10 forbeholdt unntakstilfeller. Forutsetningen i VVP er at man ikke klarer å avdekke vesentlige forhold på annen måte. Sammen med etikkredaktør landet vi på at hensynet til sikkerhet – altså «liv og helse» var en like viktig forutsetning for bruken av skjult kamera og mikrofon. Åpent kamera kunne utløse voldelige hendelser. Maria hadde derfor på seg skjult kamera ved besøk på denne typen adresser for å dokumentere.

Vi har ansvaret for andre journalister som er på oppdrag for oss. Vi ønsket å ha kontroll på presseetikk, sikkerhet og intervjuprosessen. Det var en utfordring ved å jobbe med en tidligere politimann som var konvertert til journalistikken. Han gjorde research på egenhånd, uten at vi var informert. Ett eksempel er at han hadde observert butikken innenfra og stått utenfor leilighetene. Den ene var under oppussing, den andre var i bruk. Det var ingen lyder. Informasjonen ble en viktig forberedelse da vi selv gikk skjult inn. En metode han benyttet var å dokumentere ved å slå på videofunksjonen og late som han snakket i telefonen mens han gikk inn. Slik kunne vi i etterkant studere videoene av området og vite at alt hadde foregått etter metoder vi kunne stå inne for.

Ved hjelp av Sebastian bygget vi et kildenettverk i forbindelse med adressene vi hadde observert. Disse kunne holde dem under oppsikt og varsle oss om det skulle komme noen i løpet av sommeren. Senere skulle både sikkerhetsutfordringene og kildene bli vanskeligere. Vi skulle nemlig til Romania.

4.16 Romania - byråkratiet

Ana Poendariu er journalist i The Rise project og medlem av ICIJ. Maria ble kjent med henne på Dataskup i 2021. Skup-nettverket har vært gull verdt i flere internasjonale prosjekter. Rumenske registre var ikke lettere enn spanske, tvert imot. De vanlige internasjonale forretningsregistrene hadde ikke gitt oss noe i Romania heller. Ved hjelp av Anas kunnskap om registre og språk - fant vi fram i både åpne og betalte rumenske databaser. Det viste seg at Shakeel hadde selskaper han var deleier i: «Green Clever Energy SRL» og «RSR Norwegian Investment S.R.L», med adresser i to byer i ulike deler av Romania. Det ene selskapet hadde han sammen med vennen fra Bistrita. Ellers var selskapene uten ansatte og var registrert med underskudd.

Disse registrene ble avgjørende for å lage en relasjons- og adresseoversikt i Romania: Handelsregisteret som tok betalt, www.portal.just.ro, dokumenterte selskapene og detaljer om hovedkontoret. I tillegg kom et viktig gjennombrudd-en løsning på den spanske nøtta. I dokumentene lå nemlig en kopi av passet til Shakeel som han måtte framvise ved registreringen. Det viste seg å være gått ut i slutten av mai. Han hadde ikke gyldig pass, i alle fall ikke et ekte. Politiet hadde fortsatt ikke etterlyst ham gjennom Interpol og vi var i begynnelsen av juni. Han kunne reist helt fram til nå på eget pass.

Finansdepartementets nettsider, www.mfinante.ro, ga oss åpne data. Her fant vi blant annet informasjon om antall ansatte og virksomhetenes kommersielle aktivitet. Vi måtte til Romania og Bistrita. Her bodde vennen med fem ulike firmaadresser. Et av Shakeels to firmaer befant seg også der.

4.17 Observasjon i Romania

Vi hadde kjørt 2,5 timer fra den rumenske byen vi bodde i, en by som hadde en internasjonal flyplass vi kunne reise ut ifra. Vi parkerte med utsikt til en adresse som var eid av Shakeel og bestevennen. Her skulle de angivelig drive med produksjon og distribusjon av elektriske motorer og kontrollenheter. Her var det ingen spor av noe motorverksted. Det eneste vi så, var et pokersted, en kinesisk restaurant, en tysk butikk og et grønnsaksmarked. Ingen steder å bo for en mann med livsstilen vi hadde fått kjennskap til gjennom kredittkortbruk og venner. Vi undersøkte i tillegg adresser som Shakeel kunne ha tilgang til gjennom vennen. Det var enten lagre eller små kontorer.

Vi jobbet tre dager i Romania. Det å jobbe fysisk sammen med lokal journalist, gjorde at misforståelser ble unngått og vi kunne gå direkte inn i registre når noe oppstod. Vi hadde googlet oss fram til at bestevennen ble etterforsket av DIICOT, spesialenheten for organisert kriminalitet og terrorisme i Romania. Men vi visste ikke noe utover det. I Romania fikk vi gjennom den nasjonale domstolen, www.rejust.ro, og rettsavgjørelsesdatabase,

www.onrc.ro, tak i tiltalen mot bestevennen. Han var tiltalt for menneskehandel av rundt 100 pakistanere, som betalte store summer for å bli smuglet inn i EU. Det var en detaljert tiltale.

4.18 Sikkerhet i Romania

Samarbeidet med en tidligere politimann i Spania hjalp oss å planlegge sikkerheten. I Romania var det Ana som hadde uvurderlig lokalkunnskap. Men som oss var hun en «vanlig journalist». Romania var i tillegg kjent for mye korrupsjon, som gjorde at kriminelle gjerne kjøpte seg nettverk både i politi og byråkrati. En korrupt samfunnskultur ville også gjøre hotell og restauranter utsatte i området der de kriminelle opererte. Dette gjorde logistikken rundt oppdraget utfordrende. Shakeel selv hadde ingen voldshistorie, men det var alltid knyttet stor risiko til personer med kriminell historikk når de følte seg stresset og presset. Vi måtte regne med at han visste vi jobbet med saken, siden vi hadde kontaktet familien. Betalte hjelpere kunne i tillegg ha motivasjon til å bruke vold. Det var viktig å kartlegge geografi og exitstrategier. Google street view var begrenset i enkelte områder i Romania. De viktigste rutinene vi fulgte i felt i denne fasen var:

- Unngå å koble til telefon og annet utstyr til bil, fly osv.
- Bo på hotell i en annen by enn den vi opererer i. Sjekk eierforhold før booking.
- Vær alltid minst to personer på oppdrag.
- Fellesgruppe på Signal med ledelsen, her ble dagens plan meldt inn.
- Hovedprinsipp: Raskt inn, raskt ut. Meld inn i Signal-gruppen når du kjører inn og ved exit ut av området. Når arbeidsdagen var ferdig, ga vi beskjed.
- Skifte leiebil dersom samme eiendommer skulle observeres flere ganger.
- Observere fra bilen.

Vi skulle ta ferie, uten at vi hadde sett mannen vi lette etter. Nå fikk vi bekreftet at han endelig var etterlyst av norsk politi gjennom Interpol. Kanskje de ville finne ham?

5. Tredje fase: Midten av august til oktober

Da vi kom tilbake fra ferie hadde ikke ofrene hørt noe fra politiet. Selv om vi regnet med at Shakeel visste media ville ha tak i ham, hadde vi jobbet «skjult» i felt. Budsjettet minket og ledelsen hadde signaliserte publiseringsdato. Vi hadde ingen avsløring. Strategien ble endret. Vi skulle oppsøke alle kilder og adresser og jobbe åpent i felt. Politiet bekreftet nå at Shakeel var etterlyst gjennom Interpol. Men de hadde ikke offentliggjort denne. Hvordan kunne da publikum vite og tipse?

5.1 Tålmodighet i rettssalen

Hva nå? I rettsal 127 i Oslo tingrett satt et tidligere medlem av Young Guns og A-gjengen tiltalt og hørte på vitneforklaringene. Han var tidligere en venn av Shakeel Muzaffar, og nå hørte vi hvordan kjøp av biler fra Shakeel skapte problemer for ham. Aktor prøvde å bevise hvitvasking av penger.

Rettsaken ble en viktig kilde til ny informasjon og bekreftelse fra flere kilder på det vi allerede viste. Vi fikk vitnelista av kilder i rettsalen og tilgang til kart over nettverket på noen A4-ark som var kopiert opp for å lette oversikten. Et bilde av Shakeel stod her. Han stod også på vitnelista, men ble senere strøket da opplysningen om at politiet nå faktisk hadde etterlyst ham gjennom Interpol nådde dem. Vi stusset på at denne informasjonen ikke fløt naturlig mellom politidistriktene. Heller ikke tiltalen til Shakeel var kjent da rettsaken startet.

Kriminelle nettverk og de som handler med dem, snakker sjelden med journalister. Det hadde vi også opplevd. Men i rettsalen ble de kalt inn og måtte vitne under ed! Vi kunne på denne måten tegne flere streker i relasjonskartet, få bekreftet metoder. I en pause i retten var bare politiet, den tiltalte og NRK igjen i rettsal 127. Den tiltalte henvendte seg til oss og spurte om vi tok opp. Vi bekreftet at vi tok opp kun til eget bruk, slik presseetikken i en rettsal krevde. Vi begynte å samtale om Shakeel og i neste pause spurte vi om et intervju. Han sa ja. «Han har lurt meg også. Han lurte alle,» sa han. Han visste ikke hvor Shakeel var, men selv om han hadde sittet inne i over to år, hadde han hørt rykter: Barcelona. Igjen dukket den spanske byen opp. Var Shakeel virkelig der? En tiltalt har også krav på sitatsjekk ifølge VVP 3.8. Vi avtalte at det skulle tas gjennom advokaten. Så dro vi sørover for å finne svar.

5.2 Spania - åpent feltarbeid

Turistene var fortsatt mange på La Ramla i Barcelona. Vi la en nøye plan for hvordan vi skulle gå inn i området, inn i butikken der vi kunne spørre om å få gå på et toalett. Deretter og opp til leiligheten. Sammen med jurist i NRK hadde vi kartlagt den juridiske grenseoppgangen mellom offentlig og privat område. Juridisk sett ville det å ta i håndtaket og åpne døra inn til leiligheten der Shakeel kanskje gjemte seg være overtredelse av privatlivets fred, mulig innbrudd.

Vi hadde to SIM-kort i den ene telefonen. Et norsk og et spansk nummer. Den andre telefonen ble brukt som opptaker. Først ringte vi Shakeel på nummeret vi nå visste han brukte når han ringte familien. Anropstone, ingen svarte. Vi var klare for å gå inn i gaten. Vi hadde tidligere sjekket informasjon fra spansk politi som offentliggjorde sikkerhetsinformasjon for innbyggere og turister. Videoen de hadde lagt ut advarte mot høy kriminalitet i området rundt La Rambla, der metoden om å injisere bedøvende dop ble benyttet av kriminelle i tillegg til annen vold. Den gaten de advarte mot, var der bygården lå. Vi stanset. Risikoen var for høy. Og så: Nede i veska ringte telefonen. På displayet stod det Shakeel.

5.3 Konfrontasjon som metode – på telefon

Telefonsamtalen med Shakeel var første gang vi snakket med ham. Denne muligheten kom ikke igjen. Når man skal sette i gang opptaker, holde samtalen i gang, og takle omliggende distraksjoner (som at vår spanske medhjelper Sebastian setter seg inn i bilen og ber om kaffe), er det viktig å ha en plan. Denne situasjonen var mentalt visualisert gjennom mange «kjedelige» observasjonstimer. Her var ikke spørsmålene planlagt, men hva man ville oppnå i situasjonen. Det var tre ting. Presseetisk var det viktig å få 1) imøtegåelse på ofrenes anklager og tiltalen, 2) informert om publiseringen, og 3) Be om et møte. Hans tilsvar var å si at han ikke visste om tiltalen og at han hadde vært ute av landet lenge. Vi kunne konfrontere ham

med at tiltalen var gyldig forkynt etter påtaleinstruksen. På fire minutter ble alle tre punkter oppnådd. Han sa han kunne møte oss i Tyrkia og ville ringe om noen dager. Han ringte aldri. Vi dro hjem.

5.4 Romania – avsløringen

Vi hadde noe å publisere. Men neppe en avsløring. Metodisk arbeid over lang tid har en tendens til å gi uttelling til slutt om vi bruker de riktige metodene, holder ut og tar de riktige stegene. En adresse gjenstod. Den var knyttet til Shakeels andre firma i Romania. Vi hadde ingen nære relasjoner i researchen knyttet til byen Arad som lå mange timers kjøring fra byen vi hadde besøkt tidligere. Det endret seg nå. Kari jobbet geostrategisk på nettet, Maria med kilder, og begge fikk treff.

Kari googlet som «en maskin» igjen. Med søket «Shakeel Muzaffar Arad site:.ro» (site:.ro for å finne informasjon på rumenske nettsider) ble det ikke treff. Med samme søk, med bare fornavn, dukket en kebabsjappe opp. En som kalte seg Shakeel hadde ratet sjappen til fem stjerner, og skrevet «Good».

Byen har rundt 160 tusen innbyggere. Blant dem hadde vi en kilde, som nylig hadde sett bilen hans, og fant ut at han eide et hus i en gate uten adresse. Med denne kunnskapen kunne vi bekrefte at kebabsjappa lå fem minutter med kjøring unna huset. Den nylige ratingen av kebabsjappa ga oss hint om at Shakeel faktisk kunne være her.

NRK har lyd, bilde og nett som medier. Ett av dogmene våre var at konfrontasjon ved avsløring om mulig skulle dokumenteres med lyd og bilde. For å sjekke om kildene var troverdige ba vi dem sende bilder av Shakeel. Disse klarte vi å geolokalisere gjennom kjente bygninger i bildet. Vi måtte handle raskt.

NRKs europakorrespondent hadde tipset om en dyktig rumensk fotograf ved navn Radu, som snakket engelsk og hadde lokalkunnskap. Området Shakeel bodde i var kriminelt belastet. Befolkningsgruppen der beskyttet sine egne. Sammen ble vi enige om at oppdraget krevde livvakter. Pressen samarbeider ikke offisielt med politiet, våre roller er adskilte. Den rumenske dokumentarfotografen samarbeidet med to sikkerhetsvakter som tidligere hadde jobbet i landets militære og etterretning. Blant annet for norske klienter i Afghanistan. Nå drev de privat, og hadde gode språkkunnskaper. Vi leide dem som sjåførere til oppdraget. Det ble et lærerikt samarbeid.

5.5 Samarbeid med livvakter

Etterretningskunnskap er også metode. Vi kartla gjennom informantene hvilket hus han bodde i, sammen med hvem, kartla nabohusene. Deretter hvilken bil han kjørte, steder han oppsøkte i løpet av dagen og når. På den måten visste vi hva som var favorittkaféen og hvor mange vi kunne regne med satt rundt og kunne beskytte ham eller påkalle forsterkninger. Alt dette var viktig for å lage en «døgnrytme» vi kunne jobbe ut ifra. Å konfrontere på offentlig sted ville være det tryggeste. Men sjansen anså vi som liten om han stort sett satt inne i huset. Planen var å ringe på der han bodde og forsøke å få stilt spørsmålene våre.

Livvaktene reiste inn til Arad og observerte hjemmeadressen for å forberede et sikkerhetsopplegg: Hvor vi kunne kjøre inn i gaten – og kjøre ut. Deretter observerte de

folkene rundt og anslo mulighet for farlige hunder og våpen i området. Til slutt stedene han spiste, om vi ikke skulle treffe ham hjemme. Det så mørkt ut. Da livvaktene kom tilbake og ikke hadde sett verken Shakeel eller bilen på sin observasjonstur, trodde vi han hadde reist.

Også denne gangen bodde vi i nabobyen, og ble enige om at fotografen skulle kjøre inn til Arad med den ene livvakten og planlegge opptak. Uansett måtte vi ha oversiktsbilder. Maria ventet med den andre vakten for en blond nordisk dame ville vekke oppsikt. Navnet var «blåst» gjennom ulike kildesamtaler, samtale med Shakeel og med familien. Radu og livvakten kjørte inn i byen og mot huset der Shakeel bodde. Han tok opp kameraet i bilen. Og i linsa så han Shakeel.

Maria hev seg i bilen med den andre livvakten. Alle i redaksjonen og ledelsen var i «reisetråden» på Signal, for raske avgjørelser. De fulgte beskjedene som gikk mellom Radu og Maria. Så kjørte Shakeel fra hjemmet, teamet i Arad mistet ham. Det var lunsj, vi kjente dagsmønsteret og ble enige om å møtes på hans favorittkafé. Og der satt Shakeel sammen med kameratene sine.

5.6 Konfrontasjon som metode – på offentlig sted

Det er vanskelig å planlegge et møte med en mann man har jaktet på i flere måneder. Men vi hadde diskutert scenarier i teamet. Et møte på offentlig sted ga større muligheter. Maria skulle ikke gi seg i konfrontasjonen, bare stille åpne spørsmål og gjerne i enstavelsesord for å drive samtalen videre. Kunnskapen om metodene han brukte overfor ofrene – å snakke seg ut av situasjonen ga håp om at han ville forsøke samme strategi overfor en journalist. Da vi stod ansikt til ansikt, var det derfor de konkrete spørsmålene som var pugget. Han forsøkte å spasere bort, sa han ikke ville si noe. Vi gikk etter. Hvem, hva, hvorfor, fordi? Han svarte på spørsmål som opplyste saken og ga ham tilsvar. Konfrontasjonen varte i 8 minutter og 40 sekunder. Da begynte kameratene å ringe i mobiler og Shakeel ble stresset – et faresignal. Det observerte livvakten, den andre kjørte fram bilen. Vi hoppet inn.

5.7 Oppsøkende journalistikk – tabben som ble unngått

Vi trodde fortsatt at menneskehandel var en del av denne historien. Den som hadde krav på tilsvar var vennen i Bistrita, fem timer unna. Vi kunne ikke regne med han svarte på telefon og nå ville han sikkert bli varslet. Vi kjørte til Bistrita. Det skulle redde oss fra en presseetisk blemme.

Samme strategi; observasjon, kartlegging av døgnrytme. Han hadde i tillegg barn og en hund av en rase du ikke vil møte om den er sint. Livvaktene ga tydelige beskjeder: Ikke si ja til invitasjon inn i huset. Det er felle for å komme ut av en farlig situasjon. Aldri gå foran en bil «objektet» ditt sitter i eller har tilknytning til. Det er små ting man ikke tenker på i en slik situasjon.

Da vennen kom kjørende med hele familien, gikk Maria ut av bilen og spurte om et intervju uten barna til stede. Han snakket norsk og ville til vår store overraskelse mer enn gjerne snakke med NRK. Det viste seg at tiltalen mot ham var nylig frafalt i det rumenske rettsvesenet. Han sendte frikjennelsen fra telefonen med en gang. Google translate, ga raske svar. Han var en frikjent mann og nå inviterte han på kaffe. Maria takket høflig nei.

5.8 Tilsvar fra familie og håpets venner

Vi trengte svar på hva Shakeel Muzaffar gjorde som direktør i det veldedige selskapet Hope for the Caribbean, og lette etter kontaktinformasjon. Vi prøvde presidenten i selskapet, men uten svar, og vi prøvde flere. Den første som tok telefonen var en dame som kunne fortelle at hun ikke kjente til navnet Shakeel Muzaffar, og de satt i styret sammen. Vi måtte få tak i lederen, men han var ikke å nå. Mannen som stod oppført som «treasurer» svarte både på telefon og senere på e-post, men han fikk aldri ordnet oss en samtale med presidenten, selv om vi purret.

Familien til Shakeel måtte få anledning til å svare i saken, og da vi ringte møtte vi motstand. Vi hadde ikke e-post vi kunne sende informasjon til, og endte med å sende et brev med informasjon og kontaktinformasjonen vår. Dette leverte vi på døren, og fikk bekreftet at familien dermed hadde mottatt informasjonen.

6. Systemet

Vi hadde funnet lite forskning på hva som skjedde med svindelkravene til de som ble utsatt for kriminalitet. Ikke rart, den fantes ikke. Men et prosjekt var underveis ledet av ekspert på området, jusprofessor Marte Eidsand Kjørven. Egne undersøkelser ble derfor å følge casenes kamp mot banker og inkasso-systemet.

6.1 Bankene

I september kom studien «Rapport om misbruk av eID» fra Universitetet i Oslo (UiO). Den første studien i sitt slag. Den viste at halvparten av de spurte ble svindla av en de stod nær. De yngre – under 30 år var i flertall i den undersøkte gruppen. Den ga også svar på det vi opplevde med våre caser. I tillegg fortalte rapporten om hvor få (1 av 10 saker) som ble anmeldt til politiet, ble etterforsket og oppklart. Og selv om svindleren ble dømt, måtte likevel offeret betale. Våre caser hadde alle blitt avkrevd betaling av banken. Vi trodde fram til nå, at bare politiet tok svindleren, ville ofrene ha stor sjanse for å slippe gjelda. Hypotesen måtte endres: Selv om politiet finner og dømmer en svindler, blir som regel offeret stående igjen med gjelda.

6.2 Inkassobransjen

Men ny finansavtalelov ville uansett ikke løse et annet problem. Ofrenes psykiske helse og tap av oversikt over hvor gjelda havnet til inkasso. Vi visste at bankene solgte gjelda videre til inkassobransjen med milliardomsetning. Fortjenesten til de fem største inkassobyråene var 407.648.000 i 2021. Dagens inkassolov var fra 1988. Det var gjort enkelte endringer fra nyttår 2023, men de løste ikke problemet med at casene stod uten oversikt over hvem som eide gjelda – og kravene! Da Forbrukertilsynets gikk ut med at bankenes svindelpraksis var ulovlig tidlig desember, var det viktig og selv dokumentere bankenes praksis med tilbakeføring av tap som følge av uautoriserte banktransaksjoner. Hva hadde inkassoselskapene tjent på ett offer?

6.3 Kredittsjekken og regnestykket «Adam»

En kredittsjekk på Adam handlet både om kildebehandling og dokumentasjon. Adam har kastet de fleste fakturaer, inkassokrav og gjenpartsbreve han har mottatt de siste årene, og anså selv den psykiske belastningen å dokumentere egen gjeld som stor. For å finne ut hva selskapene tjente på ett offer måtte vi først finne ut av hvilke selskaper som hadde kjøpt gjelda hans. Vi gjennomførte en kredittsjekk av Adam med Bisnode, med hans tillatelse. Der fant vi ti ulike innkreverselskaper. For å belyse lønnsomheten ytterligere, brukte vi data fra Brønnøysundsregisteret for å regne ut fortjeneste og lønnsomhet per ansatt i selskapene. Det hadde økt betraktelig de senere årene. Det meste av gjelden var samlet hos Norges fem største inkassobyrå. De omsatte for til sammen 2,6 milliarder kroner i 2021.

En systematisk oversikt over hvilke selskaper som hadde kjøpt og krevde inn gjelden hans, ble satt opp med beløp og dato. Vi brukte så historiske forsinkelsesrentesatser til å regne ut hvor mye gjelden hans er steget i renter siden 2017, la deretter til alle gebyrer og salærer etter hver inkassosaks størrelse for å regne ut hvor mye gjelden til Adam hadde steget totalt med alle hans registrerte betalingsanmerkninger. Til sammen skulle gjelda til Adam på rundt 1,3 millioner kroner ha steget over en halv million siden 2017. Vi regnet også ut hvor mye gjelden hans har steget i 2022 per anno og per dag. Slik kunne vi se hvor mye gjelden hans hadde steget totalt – uten å åpne et eneste brev.

6.4 Tilsvar – motstand fra justisminister

Vi ønsket å få Justisministeren på banen, og etter to måneder, lovnader og utsettelse, måtte vi gi opp, for saken måtte ut. Et stort demokratisk problem er at man ender opp med skriftlige svar på tre linjer fra en statssekretær uten mulighet for oppfølgings spørsmål, men her fikk vi heller ikke dette.

7. Fjerde fase: November – desember

7.1 Nyutvikling av Avslørt

Allerede før vi gikk i gang med jakten på Shakeel var målgruppen «mann 25 år» for artikkelen som var «bestilt». NRKs målgruppeundersøkelser gjorde at vi hadde lyst til å lage en sak som skulle være lett å lese, som gikk rett på sak, og som ikke hadde for mange forstyrrende elementer. Vi ønsket en «flat» sak som ville fungere som en lang remse, ikke som kortstokk, og vi ønsket å tilpasse fargene og stilen til noe menn på 25 år var vant med. Fargene ble valgt etter å ha studert hva «mann 25» omga seg med: Lyspærene på gutterommet, spilluniverset, logoer og nettsider. Til vår forbauselse gikk det mye i rosa, lilla og gult. Mange i målgruppen bruker «dark mode» når de surfer, og derfor gikk vi også for en blåsvart bakgrunn med turkis skrift.

Løsningen vår ble å utvikle et grafisk gjenbrukbart «språk» for historien, basert på målgruppen, som gjorde det enkelt for oss å tilpasse kart, legge til animerte illustrasjoner og ikke minst bruke tekst som visuelle elementer. Samtidig som fotografen utviklet en billedstil der fargene ble tatt igjen i anonyme portretter.

Vi hadde også, tidlig i prosessen, møter med sosialemedier-kollegaer, slik at de kunne gi innspill på hvordan vi best kunne nå ut. Det viktigste med layout og farger var at det ikke skulle komme i veien for å fortelle saken. Det skulle være kjapt og feilfritt å scrolle gjennom. Og vi skulle unngå for tungt språk, og vi skulle være konkrete.

7.2 Teamsammensetning for framtida

Skal journalistikken virke, må journalistikk og presentasjon flyte sammen. Her ble et team satt sammen med ulik kompetanse fra ulike miljøer i NRK. Gravemiljøet, historiefortellere og utviklingsavdelingen. Den største faren var at journalistikk og metode ble underordnet utviklingen av et nytt konsept. Kommunikasjonsproblemer på grunn av ulikt «språk» i arbeidshverdagen, ulik arbeidskultur som ville skape motstand innad. De viktigste læringspunktene for å skape et godt team var tydelig ansvarsbeskrivelse, men alle skulle bidra i hverandres ansvarsområder og diskusjoner, sitte fysisk sammen, ha felles chattetråder, og feire gjennombrudd. Og vi var enige om at journalistikken skulle være styrende. Vi mente dette var framtidens måte å arbeide på.

7.3 Spesielle erfaringer og etiske hensyn i publiseringen

Ansikt til ansikt med en tiltalt som er internasjonalt etterlyst, og med ofrene som har ett ønske - at han skal arresteres, varsler vi politiet? Nei. Selv om kildene forventer det og leserne og seerne fylte sosiale medier med spørsmål om det etter publisering. Det var lurt å ha diskutert og bearbeidet disse rolleavklaringene i forkant. Kildene var informert om at vi ikke kom til å varsle politiet. Publikum fikk forklaringer i egen artikkel. Vår jobb var å fortelle hva som skjedde, og avdekke kritikkverdige forhold – at Shakeel var mulig å finne for politiet. Det var deres oppgave selv å etterforske og pågripe. Politiet har fortsatt ikke pågrepet Shakeel Muzaffar, det er en sak vi følger videre.

At vi valgte å bruke navn og bilde av Shakeel og hensynene i VVP 4.7 var det lite diskusjon rundt ettersom researchen ga svar. Det var alvorlige kriminelle handlinger Shakeel Muzaffar tidligere var dømt og var nå tiltalt for. Det var fare for gjentakelse. Shakeel hadde dessuten fått tilsvar på anklagene. Av hensyn til familien var det likevel mange opplysninger rundt hans dobbeltliv i Romania vi har valgt å ikke publisere. Også rundt eierforhold og eventuell innblanding fra andre personer i familien. Vårt mål var å finne og konfrontere den tiltalte, deretter å fokusere på innkrevingssystemet.

7.4 Konsekvenser

Etter publiseringen rykket politiet ut for å arrestere Shakeel Muzaffar i Arad, uten å finne ham.. De har fortsatt ikke pågrepet ham. Publikum ble oppmerksom på hans navn. Vi er ikke kjent med flere svindler etter at vi startet arbeidet vårt i april. Politidistriktene har ikke kunnet bekreftet hvor mange anmeldelser de har fått på Shakeel Muzaffar. Vi vet om et titalls som mener de hadde blitt svindlet, enten hadde fått henlagt saken i sine politidistrikt, eller unnlatt å melde fordi andre de var i relasjon med hadde fått henlagt saken mot Shakeel. Vi håper publiseringen gjør at de har tatt sine saker til rettsapparatet.

Økokrimsjef Pål Lønseth innrømmet at norsk politi måtte forebygge svindelhendelser bedre. Han lovet økt prioritering av å straffeforfølge svindelsaker ser det var mulighet å få tak i gjerningsmennene, dessuten å øke innsatsen mot digital svindel framover. Det ble ikke gitt konkrete tall.

Forbrukertilsynet sendte 7. desember brev til bankene og begrunnet at praksisen norske banker fører rundt svindelofre var ulovlig. Rettshjelpsprosjektet ID-juristen tok initiativ til å hjelpe kilder i saken som hadde behov for hjelp. De takker for hjelpen de har fått. Namsmannen har også bidratt til å hjelpe et offer med gjeldsordning.

Saken førte til at leder av justiskomiteen krevde at fortløp i regjeringens behandling av en ny inkassolov. Justisdepartementet svarte med å love at arbeidet med den nye loven skulle bli prioritert i 2023.

Med Avslørt-formatet har NRK fått et nytt format, som gir unge gravejournalistikk. Tallene på nett og sosiale medier viser at vi nådde en viktig målgruppe.

7.5 Veien videre

Vi har publisert artikler helt fram til nyttår, og det er flere spor vi må følge videre. Når skal politiet pågripe ham? Hvordan følger bankene opp den nye finansavtaleloven og hva skjer med svindelofre i nære relasjoner? Hvordan vil en ny inkassolov se ut? Vi vil videre utvikle gravejournalistikk med fokus på en ung målgruppe i Avslørt. Ikke minst er innvandremiljøer viktig å undersøke. Her er kunnskapen om norske finansielle systemer fortsatt mangelfull. Kriminelle rådgivere og alternative systemer får fotfeste.

Vedlegg

Publiserte saker

Avslørt: Jakten på Shakeel

Nettsak:

<https://www.nrk.no/dokumentar/xl/shakeel-muzaffar-er-tiltalt-for-svindel-og-er-internasjonalt-etterlyst.-nrk-fant-ham.-1.16159860>

TV-sak på Lørdagsrevyen:

<https://tv.nrk.no/se?v=NNFA02110522&t=1313s>

Snap-sak:

<https://story.snapchat.com/p/1fbc8992-89c9-4de7-a63c-d7112aa7fe55/2407078811949056>

Oppdatert-podcast:

https://radio.nrk.no/podcast/oppdatert/l_cba570e5-5fe0-437f-a570-e55fe0f37f40

Dette gjør politiet nå

Nettsak:

https://www.nrk.no/dokumentar/jakten-pa-shakeel_-dette-gjor-politiet-na-1.16169060

Snap-sak:

<https://story.snapchat.com/p/1fbc8992-89c9-4de7-a63c-d7112aa7fe55/2619285296087040>

Svindelloffer blir sittende att med gjelda

Nettsak:

<https://www.nrk.no/dokumentar/xl/svindelloffer-blir-sittande-att-med-gjelda-1.16181160>

Rudiosak på Nyhetsmorgen:

<https://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/sesong/202211/NPUB32022922#t=35m1s>

Snap-sak:

<https://story.snapchat.com/p/1fbc8992-89c9-4de7-a63c-d7112aa7fe55/2619289199646720>

Innslag på Dagsnytt 18:

<https://tv.nrk.no/se?v=NNFA56111822&t=1248s>

Professor: - Bankbrikkene må vekk

Nettsak:

https://www.nrk.no/dokumentar/professor_-_-bankbrikkene-ma-vekk-1.16222196

Rudiosak på Nyhetsmorgen:

<https://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/sesong/202212/NPUB32025222#t=1h37m49s>

Inkassoselskapa krev hundretusenar av kroner frå svindelloffer

Nettsak:

<https://www.nrk.no/dokumentar/inkassoselskapa-krev-hundretusenar-kroner-fra-svindelloffer-1.16217685>

Rudiosak på Nyhetsmorgen:

<https://radio.nrk.no/serie/nyhetsmorgen/sesong/202212/NPUB32025522#t=31m8s>